

SAKAL UZATMA VE BIYIK KISALTMANIN HÜKMÜNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluating the Viewpoints on Growing a Beard and Shortening the Moustache

Hüseyin BAYSA*

ÖZ

Sakal ve bıyığa yönelik tasarrufun hükmü, zaman zaman gündeme gelen fikhî bir tartışma konusudur. İlgili rivayetlerde sakalın uzatılması, bıyığın ise kısaltılmasının talep edildiği görülmektedir. Kaynak eserlerde bu bilginin yanı sıra Hz. Peygamber ve sahabenin sakal ve bıyığa yönelik uygulamalarına dair nakiller de yer almaktadır; ancak bu iki obje üzerinde gerçekleştirilecek tasarrufun hükmü hakkında herhangi bir nass bulunmamaktadır. İlgili veriyi değerlendiren fukaha, rivayetlerde istenilen doğrultuda sakal ve bıyık üzerinde tasarrufta bulunmanın dinî bir vecibe olduğu kanaatine varmıştır. Son dönemlerde ise konunun dinî niteliği bulunmayan örfî bir mesele olarak telakki edildiği görülmektedir. Bu çalışmada sakalı uzatma ve bıyığı kısaltmanın hükmüne dair naslar ile sözü edilen yaklaşımların irdelenerek bir neticeye ulaşılması hedeflenmiştir. Yapılan araştırma sonucunda sakalı bir tutam kadar uzatmanın, bıyığı ise kısaltmanın sünnet olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sakal, bıyık, şer'î hüküm, fitrat, şiâr.

ABSTRACT

The judgment on beard and moustache is an issue that has been discussed sometimes in Islamic Law. In relevant narrations, it is observed that it is advised that the beard is grown, and the moustache is shortened. In sources, there are also some narrations on the practices of the Prophet (Pbuh) and the companions about growing beard and moustache; however, there is no evidence on the judgment of the action that will be performed on these two objects. Islamic Scholars, who assessed the relevant data, stated that growing beard and moustache as advised in the narrations was a religious requirement. In recent years, it has been observed that the issue is considered as a traditional matter without a religious side. In this study, the aim is to reach a conclusion by investigating the relevant approaches by using the evidence on growing the beard and shortening the moustache. As a result of the

---

*Yrd. Doç. Dr. Kilis 7 Aralık Üniv. İlahiyat Fak. Temel İslam Bil. Böl., İslam Hukuku Bilim Dalı,
huseyinbaysa@kilis.edu.tr

study, it was concluded that it is sunnah to grow the beard at a rate of one handful size, and to shorten the moustache.

Keywords: *Beard, moustache, Judgment in Islamic Law, Disposition, Slogan.*

GİRİŞ

Sakal anlamına gelen لحيه “İhye” kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de sadece bir defa geçmektedir. Hz. Musa ile kardeşi Hz. Harun arasında cereyan eden bir konuşma aktarılırken Hz. Harun’un sakalından bahsedilmektedir (Tâhâ, 20/94). Bıyık anlamına gelebilecek hiçbir sözcük ayetlerde geçmediği gibi sakal ve bıyık üzerinde gerçekleştirilecek tasarrufun şekli ve hükmüne ilişkin de herhangi bir ifade yer almamaktadır. Hadislerde ise Hz. Peygamber ve sahâbenin sakal ve bıyıkla ilgili uygulama ve yönlendirmelerine ilişkin bazı nakiller bulunmaktadır.

Hadis kaynaklarında Hz. Peygamber’in gür bir sakala sahip olduğu (Müslim, “Fezâil”, 109; Ahmed b. Hanbel, 1995: I/465, 490; İbn Hibbân, 1988: XIV/217), sakal uzatmayı fitrata uygun davranışlar arasında saydığı (Buhârî, “Libâs”, 62; Müslim, “Tahâret”, 56) ve sakalın bırakılıp, bıyığın kısaltılmasını istediği (Buhârî, “Libâs”, 63; Müslim, “Tahâret”, 52-55) ifade edilmektedir. Hadis metinlerinde bu bilgiler yer almakla birlikte sakal ve bıyık üzerinde yapılacak tasarrufa ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Fakîhler, Hz. Peygamber ve sahâbenin konuya ilişkin söz ve uygulamalarını değerlendirerek sakal ve bıyığın hükmü hakkında görüş geliştirmişlerdir.

Klasik kaynaklarda sakal ve bıyık üzerindeki tasarrufa dair görüşler daha çok, sakalın uzatılması, bir tutamdan fazla olan kısmının kesilmesi ve bıyığın kısaltılması yönünde yoğunlaşmaktadır. Günümüzde konu, örflikle ilişkilendirilerek tartışmaya farklı bir boyut eklenmiştir.

1. SAKAL UZATMANIN HÜKMÜNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Sakala yönelik müdahalenin hükmü hakkındaki görüşleri temelde iki kısma ayırmak mümkündür. Bunlardan bir tanesi, sakal ile ilgili işlemlerin dinî nitelikli olduğu ve şer’î bir hükmünün bulunduğu yönündedir. İkinci görüş ise sakal uzatma, kısaltma veya tıraşının tamamen toplumsal veya bireysel tercihe bırakılmış bir konu olduğu şeklindeki söylemdir.

1.1. Sakal Uzatmanın Dinî Bir Vecibe Olduğu Görüşü

Klasik dönem fakîhlerinin neredeyse tamamı sakal bırakmayı dinî bir gereklilik olarak görmüştür (Kardâvî, 1997: 86; Bardakoğlu, 2003: II/91; Yalçın,

275 / Hüseyin BAYSA

2009: XXXVI/1). Sakalın ne kadar uzatılacağı konusunda ise fukahanın bir kısmı, ilgili rivayetlerde geçen ve sakalın olduğu gibi bırakılmasını bildiren kelimelerin* sözlük anlamını esas alarak sakalın boyundan veya eninden hiç kesmeden uzatılması gerektiğini söylemişlerdir. Bunlara göre sakalı herhangi bir şekilde kısaltmak mekruhtur. Bazı fakihler ise Hz. Peygamber'in sakalını eninden ve boyundan kestiğini bildiren rivayete,** Abdullah b. Ömer'in bu yöndeki uygulamasına ve Hz. Ömer'in sakalı uzayan birisinin bir tutamdan fazla olan kısmını kestiğine dair nakillere dayanarak sakalın bir tutamdan fazla olan kısmının kesilebileceğini düşünmüşlerdir (İbn Battâl, 2003: IX/146-7; Nevevî, 1392h.: III/151; İbn Hacer, 1379h.: X/350; Kastalânî, 1323h.: VIII/464; Şevkânî, 2004: 83; İbn Nüceym, ty.: II/302; Buhûfî, ty.: I/75; Nefrâvî, 1995: II/307). Özellikle Hanefî âlimler, sakalın bir tutamdan fazla olan kısmının kesilmesi gerektiğini ve böyle yapmanın sünnete uygun olduğunu belirtmişlerdir (Zeylaî, 1313h.: I/331; İbn Nüceym, ty.: III/12; Aynî, 2000: IV/72; Mevsilî, 1937: IV/167; Haskefî, 2002: 148; İbn Âbidîn, 1992: II/550). Rivayetlerde sakalı olduğu gibi bırakmayı emreden ifadelerin ise o dönemde sakalın tamamını veya çoğunu kesen mecusîler gibi sakalı kısaltmanın yanlış olduğunu bildirmek üzere kullanıldığını, yoksa düzeltmek için dahi olsa hiç kesmemenin kastedilmediğini söylemişlerdir (Kâdî İyâz, 1998: II/63; Aynî, 2000: IV/73; İbn Nüceym, ty.: II/302; İbn Âbidîn, 1992: II/418; Kastalânî, 1323h.: VIII/464; Hattâb es-Sübki, 1353h.: I/187-8). Bazı Mâlikîler, sakalın miktarında ölçü olarak insanlar arasındaki genel uygulamayı esas almışlardır. Toplumun genelindeki sakala göre fazla olan kısmı kırpmanın mendûb, daha az kalacak şekilde kesmenin ise müsle yani yüzü çirkinleştirmemesi şartıyla hilâfû'l-evlâ (daha iyi olanın terki) olduğunu söylemişlerdir (Adevî, 1994: II/445).

Sakal üzerinde gerçekleştirilen fiilin dinî bir hükme tabi olduğunu düşünen âlimlerin çoğunluğu sakalı uzatmanın farz, bir tutamdan az kalacak şekilde kesmenin veya tıraş etmenin haram olduğunu ileri sürmüşlerdir. Fakihlerin bir kısmı ise sakalı bir tutam kadar uzatmayı sünnet, daha az kalacak şekilde kısaltmayı veya tıraş etmeyi*** (tenzihen) mekruh görmüştür. Konunun isabetli bir şekilde değerlendirilebilmesi için bu iki yaklaşımın ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir.

---

* "أَرَحُوا اللَّحْيَ"; "وَقَرُّوا اللَّحْيَ"; "أَوْفُوا اللَّحْيَ"; "أَعْفُوا اللَّحْيَ" Hadis kaynaklarında bu rivayetlerin Abdullah b. Ömer ve Ebû Hüreyre tarafından nakledildiği görülmektedir. Buhârî, "Libâs", 62; Müslim, "Tahâret", 52-55; Tirmizî, "Edeb", 18; Nesâî, "Zînet", 2.

** Tirmizî bu hadisi naklettikten sonra garîb olarak nitelemiştir. Tirmizî, "Edeb", 17.

*** Sakalın avuçla tutulamayacak derecede kısaltılması, hüküm açısından tıraş edilmesi ile aynı görüldüğü için çalışmada sadece sakal tıraşı ifadesini kullandık.

1.1.1. Sakal Tıraşının Haram Olduğu Görüşü ve Dayanakları

Sakal üzerinde tasarrufta bulunmanın hükmü hakkında görüş bildiren Hanbelîler, Mâlikîler, Zâhirîler ile bazı Şâfiî âlimleri, sakal tıraşının haram olduğunu ifade etmişlerdir (İbn Teymiyye, 1987: V/302; Buhûfî, yt.: I/75; Nefrâvî, 1995: II/307; Adevî, 1994: II/445; İbn Hazm, ty.: I/424). Hanefî âlimlerinden bazıları sakalın bir tutamdan daha az kalacak şekilde kesilmesini hiç kimsenin mubah görmediğini söyleyerek (İbn Nuceym, ty.: II/302; İbn Âbidîn, 1992: II/418), bazıları da bu eylemin haram* olduğunu açıkça belirterek (Aynî, 2000: IV/274; Haskefî, 2002: 664) aynı kanaati paylaştıklarını göstermişlerdir (Cezîrî, 2000: 400; Vizâratü'l-Evkâf ve's-Şûni'l-İslâmiyye bi'l-Kuveyt, 2007: XXXV/225; Cuhenî, 2014: 30). İbn Hazm sakal tıraşının haram olduğu hususunda icmâ gerçekleştiğini söylemiştir (ty.: 157). Günümüzde de bazı araştırmacıların sakal tıraşının haram olduğunu bildiren görüşü tercih ettikleri görülmektedir (Eşkar, 1991: 42; İbn U'vâyişe, 1429h.: V/214-5; Tüveycrî, 2009: II/324).

Sakal tıraşını haram görenlerin delillerini beş başlık altında özetlemek mümkündür.

1.1.1.1. Sakal Uzatma Talebinin Emir Kipi ile Bildirilmiş Olması

Sakal ile ilgili rivayetlerde, yukarıda da zikrettiğimiz gibi “sakalı olduğu gibi bırakın, uzatın” anlamına gelen emir kelimeleri kullanılmıştır. Hanbelîler, Mâlikîler, Zahirîler, Hanefîler ile bazı Şâfiîler, bu emir kiplerinin vücûb bildirdiğini ve dolayısıyla sakalı tıraş etmek suretiyle emre muhalefetin haram** olduğunu söylemişlerdir (Nefrâvî, 1995: II/307; Adevî, 1994: II/445; İbn Hazm, ty.: I/424; İbn Nuceym, ty.: II/302; Haskefî, 2002: 664; İbn Âbidîn, 1992: II/418; Hattâb es-Sübkî, 1353h.: I/186, 189; Cezîrî, 2000: 400). Bu argüman, çağdaş araştırmacıların sakal tıraşını haram görenlerin ileri sürdükleri ilk delillerdendir (Eşkar, 1991: 42; İbn U'vâyişe, 1429h.: V/214-5; Tüveycrî, 2009: II/324; Dalyâ, 2012: VII/464; İbn İsmâil, 1985: 9; Cuhenî, 2014: 42).

Fukahânın sakal uzatmayı farz hükmü ile nitelendirirken ilgili rivayetlerdeki emir kiplerini esas almış olması, usûl açısından ilk etapta itiraz edilemeyecek bir

* Hanefîler'in usûl anlayışına göre haber-i vâhid deliline farz/haram hükmünün bina edilemeyeceği (Abdülazîz el-Buhârî, ty.: I/45; İbn Âbidîn, 1992: VI/337) ve sakalla ilgili rivayetlerin de âhâd haber olduğu dikkate alındığında, burada tahrîmen mekruh hükmünün kastedilmiş olabileceğini düşünmek mümkündür.

** Yaygın kabule göre, emredilen şeyi yapmamak veya zıddını yapmak emrin maksadını ortadan kaldırıyorsa haram, değilse mekruhtur (Apaydın, 2006: XXXII/545). Sakal konusunda uzatma emrine muhalefet, emrin maksadına aykırı bir sonuç doğurmaktadır.

yaklaşım olarak görünmektedir. Zira mücerret emir sığasının, aksine bir karine bulunmadıkça vücûba delalet ettiği, âlimlerin çoğunluğunca kabul edilen bir usûl kuralıdır (Abdülazîz el-Buhârî, ty.: I/110; İbnü's-Sübkî, 1971: 41; Hattâb es-Sübkî, 1353h.: I/186). Ancak sakal uzatmaya teşvik eden rivayetlerin çoğunda bıyığın kısaltılması da emredildiği halde (Buhârî, "Libâs", 62-3; Müslim, "Tahâret", 52-5; Tirmizî, "Edeb", 18; Nesâî, "Zînet", 2) fukaha bıyığı kısaltmak için kullanılan emir kipini, sakalı uzatmada olduğu gibi bağlayıcı görmemiştir. Aynı şekilde ilgili rivayetlerde sakal uzatma emrine aykırı davrananlara yönelik ikaz edici herhangi bir ifade bulunmadığı halde, bıyık konusundaki yönlendirmeye uygun tasarrufta bulunmayanlar için "bıyığını kısaltmayan bizden değildir." (Tirmizî, "Edeb", 16; Nesâî, "Zînet", 2) anlamında uyarılar mevcuttur. Buna rağmen fukaha arasında, bıyığı kısaltma emrinin mendûbiyet bildirdiği hususunda neredeyse icmâ denecek derecede görüş birliği oluşmuştur (Şevkânî, 2004: 82; İbn Âbidîn, 1992: VI/407; Zühaylî, ty.: I/461). Buna benzer başka bir örnek, saç ve sakalın boyanmasını emir kipiyle talep eden rivayetlerdir. Bu rivayetlerde müslümanların yahudi ve hristiyanlardan farklı olarak saç ve sakalı boyamaları emredildiği halde (Buhârî, "Libâs", 65; Nesâî, "Zînet", 19; İbn Hibbân, 1988: XII/284), fukaha bu emir kiplerini mendûb hükmünde bir talep olarak yorumlamıştır. Nitekim sahabe de bu şekilde yorumlamış olmalı ki onların bir kısmı, bu teşvik doğrultusunda saç veya sakalını boyarken, bir kısmı ise boyamamıştır (Nevevî, 1392h.: XIV/80; Şevkânî, 2004: 88).

Her biri emir kipi ile talep edilmiş olmasına rağmen fukahanın sakal uzatmayı, saç ve bıyığa yönelik tasarruflardan farklı bir hükümle nitelendirmiş olması, diğer ikisinden farklı olarak sakal hakkında başka gerekçelerin varlığını gerekli kılmaktadır. Kaynaklarda, sakal uzatmayı dinî bir vecibe olarak ileri süren görüşün, bahsi geçen rivayetlerdeki emir kipi haricinde başka yan delillerle de desteklendiği görülmektedir. Bunların başlıcaları, sakalın fitrattan olduğu, sakal kesmenin müslime (bir organın imha edilmesi) gibi yüzü çirkinleştirdiği, gayri müslimler (hristiyanlar ve mecusiler) ile kadınlara benzemeye yol açtığı ve sakal uzatmanın İslâm'ın şiarlarından olduğu yönündeki tezlerdir. Bunları da inceledikten sonra cumhurun görüşü hakkında isabetli bir değerlendirme yapmak mümkün olabilecektir.

1.1.1.2. Sakal Uzatmanın Fıtrata Uygun Olduğunun Bildirilmiş Olması

Sakal uzatmaya ilişkin rivayetlerdeki emir kipinden çıkarılan vücûbiyet hükmünü desteklemek üzere kullanılan yan delillerden bir tanesi, rivayetlerde sakal uzatmanın fıtrata uygun olduğunun bildirilmiş olmasıdır. İlgili rivayetlerde Hz. Peygamber'in teşvik ederken, sakal uzatmayı fitrî bir davranış olarak nitelediği görülmektedir.* Fukahanın çoğu burada kullanılan fitrat kelimesini sünnet (Kâdî

* "عَشْرٌ مِنَ الْفِطْرِ: فَصُّ الشَّارِبِ، وَإِعْفَاءُ الْأَخِيَةِ..." Müslim, "Tahâret", 56; Nesâî, "Zînet", 1; Tirmizî, "Edeb", 14.

İyâz, 1998: II/61; İbn Nüceym, ty.: I/50; Adevî, 1994: II/442), peygamberlerin yapageldikleri (Nevevî, 1392h.: III/148; Aynî, 2000: I/313) ve varlığın ilk yaratılışındaki tabiatı olarak yorumlamışlardır (İbn Hacer, 1379h.: X/339; Kastalânî, 1323h.: VIII/461; Şevkânî, 2004: 8; Hin vd., 1992: III/62; Miras, 1984: XII/111). Onlar sakalın fitrî oluşu nitelemesinin açılımı sadedinde, sakalın doğal bir süs aracı olduğunu (Gazzâlî, ty.: I/144) ve aşırıya kaçmadıkça uzamasının erkeğin yakışıklılığını arttırdığını (Mevsilî, 1937: IV/167), yüzü yeşil bir tarla gibi taze ve canlı tuttuğunu, yazın sıcağından ve kışın soğuğundan koruduğunu söylemişlerdir. Sakal tıraşının ise yüzü tahriş etmenin (Dalyâ, 2012: VII/474-5) yanı sıra çirkinleştirdiğini (Kâsânî, 1986: II/141) ve kadının saçını tıraş etmek gibi hoş olmayan bir görüntüye yol açtığını ifade etmişlerdir* (Aynî, 2000: IV/274).

Sakalın fitrîliğine ilişkin kabul çerçevesinde oluşan bu genel anlayışın aksine, sakalın mutlak olarak güzellik objesi olmadığını söyleyenler de olmuştur. Bu görüşte olanlar, sakalın bazı yörelerde estetik obje olarak görülmediği için kesildiğini, cennet ehlinin sakalsız olduğunu, sadece yaşlılık döneminde sakalın erkeğe güzellik kattığını ve bu dönemde sakalı kesmenin çirkin bir görüntüye yol açtığını söylemişlerdir (Aynî, 2000: XIII/178-9). Bu iki yaklaşım karşılaştırıldığında birincisinin daha makul olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim vahyin nazil olduğu dönemde olduğu gibi günümüzde de her kesimden ve yaştan insanların estetik amacıyla sakal uzattıklarına şahit olunmaktadır. Bu durum erkeklerin fitraten sakal uzatmaya meyilli olduklarını göstermektedir.

Hadislerde sakal uzatmanın fitrattan sayılmış olmasını ve bu bilginin teyidi sadedinde, sakalın erkekler için sağlık açısından birtakım faydalar sağlayan estetik bir obje olarak görülmesini, sakalın uzatılması için makul nedenler olarak görmek mümkündür. Ancak bunlar sakal uzatmaya farz veya vacip hükmünü verebilmek için yeterli gerekçeler olarak görünmemektedir. Zira bir şeyin fitrî ve faydalı olması, onun mutlaka farz hükmünü almasını gerektirmez. Nitekim sakalın fitrattan olduğunu bildiren rivayetlerde bıyığı kısaltmak, misvak kullanmak ve koltuk altı tıraş gibi başka şeyler de zikredildiği halde bunlar, müstehâb kategorisinde değerlendirilmiştir.

Sakalın fitrî oluşunu gerekçe göstererek uzatılmasını gerekli görenler, ayrıca sakal tıraşını fitrata müdahale olarak da yorumlamışlardır (Eşkar, 1991: 44; İbn İsmâil, 1985: 66; İbn U'vâyişe, 1429h.: V/214-5; Tüveycrî, 2009: II/324; Râzihî, 2004: 90). Kur'an'da, hayvanların kulaklarını kesmek gibi, Allah'ın yarattığı üzerinde değişiklikte bulunarak fitratı bozmaya kalkışmak şeytanın telkiniyle gerçekleşen bir fiil olarak tavsif edilmiştir (en-Nisâ 4/119). Hz. Peygamber de bu meyanda dövme ve diş törpüleme gibi vücut üzerinde birtakım değişiklikler yapmaktan sakındırmıştır (Buhârî, "Libâs", 80; Müslim, "Libâs ve'z-Zîne", 115, 119). Ancak bu işlemler sakal tıraşından farklı olarak, vücutta kalıcı izler bırakma

* Adevî, sakalı kısaltmada ölçü olarak yüzün güzelliğini esas almıştır. Yüzü çirkinleştirecek şekilde sakal kısaltmayı haram görmüştür. 1994: II/445.

özelliğine sahiptir. Dolayısıyla vücut üzerinde tasarrufta bulunma açısından ortak özelliği taşıyan, ancak aralarında temel farklılıklar bulunan sakal tıraşını, sözü edilen işlemlerle kıyaslayıp hüküm tespitinde bulunmak pek isabetli görünmemektedir. Öte yandan sakalın bir tutamdan fazla uzaması durumunda, âlimlerin çoğunluğu tarafından sakalın kısaltılabileceğinin, hatta kimilerince kısaltılması gerektiğinin ifade edilmiş olması, sakal üzerinde geçici etki bırakan değişikliğin, Allah'ın yaratmasına müdahale olarak yorumlanmadığını göstermektedir. Sakalı kökünden kazımak da geçici bir değişiklik olduğu için, sakal tıraşını Allah'ın yaratmasını değiştirmek nev'inden saymak isabetli bir yaklaşım olarak görünmemektedir.

1.1.1.3. Sakal Uzatarak Gayri Müslimlerden Farklı Olmanın İstenmesi

Sakal uzatmanın farz olduğunu ileri süren fakihlerin başka bir dayanağı, bu şekilde yaparak gayri müslimlerden farklı bir görüntüye sahip olmayı talep eden rivayetlerin varlığıdır. Söz konusu rivayetlerde Hz. Peygamber'in sakalı uzatarak müşrik,* mecusî,** yahudi ve hristiyanlara*** muhalefet edilmesini istediği görülmektedir. Fukaha bu hadisleri esas alarak, müslümanların hristiyan (Kâsânî, 1986: II/141) ve mecusîlerin yaptığı gibi sakalı tıraş etmeleri veya iyice kısaltmaları durumunda onlara benzeyeceklerini, onlardan farklı bir görüntüye sahip olmak için sakalı uzatmaları gerektiğini söylemiştir (Aynî, 2000: IV/73; İbn Nüceym, ty.: II/302; İbn Âbidîn, 1992: II/418; Kastalânî, 1323h.: VIII/468; İbn Hacer, 1379h.: X/350; Nefrâvî, 1995: II/305-6; Hattâb es-Sübkî, 1353h.: I/189).

Müslüman kimliğinin inşası ve korunması açısından sakalın kimlikle ilişkilendirilmesi makuldür. Ancak bu şekilde bir görüntü farklılığını kimliğin aslı unsuru addetmek, birtakım problemlere yol açabilir. Örneğin Hz. Peygamber'in sakalın uzatılmasını talep ettiği dönemde müşriklerin de sakalları vardı (Cevâd, 2006: IV/609; Yıldırım, 1986: I/170). Bu sebeple rivayetlerde sakal bırakarak kendilerine muhalefet edilmesi bildirilen müşriklerin, sakalı kısaltan veya tamamen kesen mecusîler olduğu söylenmiştir (İbn Hacer, 1379h.: X/349; Kastalânî, 1323h.: VIII/463). Sakal uzatmak, mecusîlerden farklı bir görüntüye kavuşmayı sağlasa dahi batıl inançları itibariyle mecusîlerden bir farkı bulunmayan Kureyş müşriklerine benzemeye yol açmaktadır. Buna göre sakalı müslümanlara özgü formun ayırt edici ve vazgeçilmez bir objesi olarak düşünmek, pek isabetli değildir. Öte yandan farklı bir kimlik edinmek için görüntü değişikliği şart olsaydı, mecusîler sakalı uzattıklarında onlardan farklı olmak için sakalı kısaltmak veya tıraş etmek gerekirdi ki bunu talep eden ne bir rivayet ne de fukaha görüşü bulunmaktadır. Ayrıca sakalda müslümanı diğerlerinden ayıran bir fonksiyonunun bulunduğu varsayılırsa, gayri müslimler arasında sakal konusunda ortak bir tutum bulunmadığı için ve her

* "خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ أَحْفُوا الشَّوَارِبَ، وَأَوْفُوا اللَّحَى" Buhârî, "Libâs", 62; Müslim, "Tahâret", 54.

** "جَزُوا الشَّوَارِبَ، وَأَرْخُوا اللَّحَى خَالِفُوا الْمُجُوسَ" Müslim, "Tahâret", 55.

*** "اعفوا اللحى وخذوا الشوارب وغيروا شبيكم ولا تشبهوا باليهود والنصارى" Ahmed b. Hanbel, 1995: VIII/383.

toplumda sakalını uzatan ve kesenlere rastlanıldığından (Yalçın, 2009: XXXVI/1) müslümanlara sakal konusunda teklif edilebilecek bir davranış biçimini bulmak zor olacaktır.

Gayri müslimlerden farklı olarak saç ve sakalı boyamayı talep eden rivayetlerin varlığı da bu amaçla sakal uzatmanın farz hükmünde olamayacağını göstermektedir. Bu rivayetlerde müslümanlara saç ve sakalı boyayarak yahudi ve hristiyanlara muhalefet etmeleri emredilmektedir (Buhârî, “Libâs”, 65; Nesâî, “Zînet”, 19; İbn Hibbân, 1988: XII/284). Fukaha buradaki emir kiplerinin mendûbiyet derecesinde teşvik anlamını taşıdığını düşünmüştür. Nitekim bu yönlendirme doğrultusunda sadece bazı sahabîlerin saç veya sakalını boyadığı kaydedilmektedir (Nevevî, 1392h.: XIV/80; Şevkânî, 2004: 88). Şayet saç ve sakal boyayarak gayri müslimlerden farklı bir görüntüye sahip olmak, müslüman kimliğinin önemli bir özelliği olarak düşünülmüş olsaydı, sahabîlerin tamamının zorunlu olarak boyanmış olması gerekirdi (Gumârî, ty.: 53-4). Aynı şekilde gayri müslimlerin saç ve sakalı boyamaları durumunda ise müslümanların bundan vazgeçmeleri yönünde önemli uyarıların yapılmış olması ve bunun tarihî örneklerinin bulunması gerekirdi ki böyle bir durum söz konusu olmamıştır.

1.1.1.4. Sakal Tıraşının Karşı Cins Benzemeye Yol Açması

Sakal uzatmayı dinî bir zorunluluk olarak görenlerin başka bir argümanı, sakal tıraşının kadına benzemeye yol açtığı yönündeki düşüncedir. Sakal tıraşı neticesinde erkeklerin yüzü, kadınlarınki gibi tüysüz hale geldiğinden, hadislerde sakındırılan karşı cins benzeme durumu söz konusu olmaktadır (İbn Âbidîn, 1992: VI/407; Hattâb es-Sübki, 1353h.: I/189; Eşkar, 1991: 43; İbn U'vâyişe, 1429h.: V/214-5; Râzihi, 2004: 95; Tüveycri, 2009: II/324; Dalyâ, 2012: VII/471; İbn İsmâil, 1985: 38; Cuhenî, 2014: 40).

Hz. Peygamber'in kadınlara benzemeye çalışan erkeklere ve erkeklere özenmeye çalışan kadınlara lanet ettiği, hadis kaynaklarında ifade edilmektedir (Buhârî, “Libâs”, 59; Ebû Dâvûd, “Libâs”, 31). Bu sebeple fukaha karşı cins benzemek üzere yapılan davranışları haram hükmü ile nitelemiştir (İbn Hacer, 1379h.: IX/336; Buhûfî, ty.: I/82; İbn Hacer el-Heytemî, 1987: I/257). Karşı cins benzemeye yol açması açısından sakal tıraşı olgusuna bakıldığında hem sakalı hem de bıyığı kesilen erkeğin yüzünün, tüysüz kalması bakımından kadınınkine benzeyebileceğini söylemek mümkündür. Ancak sakal tıraşını karşı cins benzeme yasağının kapsamında değerlendirebilmek için onlara özenerek tüysüz bir yüze sahip olmak amacıyla sakalın kesilmiş olması gerekmektedir. Bunun tespiti ise toplumsal algı ve iç irade ile doğrudan ilgilidir. Bir toplumda sakal tıraşı kadına benzemek ile ilişkilendirilmiyorsa ve sakalını kesen de böyle bir niyete sahip değilse, sakal tıraşını bu bağlamda değerlendirmek isabetli olmayacaktır. Örneğin Hz. Peygamber'in saçlarını omuzlarına kadar uzattığı nakledilmektedir (Tirmizî, “Libâs”, 21). Kaynaklarda onun bu tercihinin toplum tarafından yadırgandığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Zira o dönemde Hicaz'da erkeklerin saçlarını uzatmaları,

kadınlara benzemekle ilişkilendirilmeyordu. Onun bu durumu, saç uzatmanın kadınlara özgü bir davranış olarak telakki edildiği ve dolayısıyla saçını uzatan erkeklerin yadırgandığı bir toplumun değerleri ile yargılanamaz. Günümüzde de görüldüğü kadarıyla sakal tıraşı, baskın Avrupa kültürünün özümsemesi sonucu meydana gelen bir davranış olarak kabul edilmekle birlikte, karşı cinsle benzeme amacını gerçekleştirmek üzere başvuru olan bir yöntem olarak yorumlanmamaktadır. Buna göre her ne kadar sakal, erkeği kadından ayıran önemli objelerden biri ise de toplumsal algıda sakalın böyle bir karşılığı yoksa sakal tıraşını kadına benzeme sebebi olarak değerlendirip, haram hükmü ile nitelendirmek pek isabetli olmayacaktır.

Öte yandan kaynaklarda sakal tıraşını, gayri müslimlere benzemekle ilişkilendiren hadisler yer aldığı halde sakal tıraşının karşı cinsle benzemeye yol açtığına dair herhangi bir rivayet geçmemektedir. Konu erkeklerin kadınlara benzemesi bağlamında değerlendirilirken bu hususun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

1.1.1.5. Sakal Uzatmanın İslam'ın Şiârlarından Sayılması

Sakal uzatmanın vacip olduğuna dair görüşü temellendirmek üzere kullanılan delillerden bir tanesi de sakalın İslam'ın şiârlarından olduğu iddiasıdır (İbn Âbidîn, 1992: II/418; Dalyâ, 2012: VII/463; Cuhenî, 2014: 45). Sözlükte ayırt edici, açık işaret ve sembol gibi anlamlara gelen şiâr kelimesi (Vizâratü'l-Evkâf ve's-Şûnü'l-İslâmiyye bi'l-Kuveyt, 2007: XXVI/100; Özervarlı, 2010: XXXIX/123) fıkıh kitaplarında, bir toplumu yaşayış şekliyle ve savaş meydanındaki görüntüsüyle diğerlerinden ayıran özellik (Mâverdî, 1999: VIII/461), dinin sembolü (Şirbînî, 1994: II/266) ve Cuma, bayram namazları ile cemaatle namaz gibi herkes tarafından bilinecek şekilde yerine getirilen ibadet anlamlarında kullanılmıştır (Aynî, 2000: I/114). Buna göre İslam'ın şiârı, İslam dinine özgü olup, varlığı ile İslâm'ı çağrıştıran ibadet veya ibadetle ilintili semboldür. Sakal ise her erkek bireyde potansiyel olarak bulunan, kesilmediğinde kendiliğinden uzanan bir şey olduğu için müslümanları, diğerlerinden ayırt etmeyi sağlayacak bir özelliğe sahip değildir. Dolayısıyla sakal bırakmak, her müslüman erkekten beklenen hoş bir davranış olmakla birlikte, bunu İslam'ın şiârlarından biri olarak değerlendirmek pek isabetli görünmemektedir.

Sakal her ne kadar şiar niteliğini haiz görünmüyorsa da müslüman toplumlarda sakal uzatmanın önemli bir yeri vardır. Sakal bırakma emrinin, rivayetlerde yer verilen bıyık kısaltma ve saç sakal boyama gibi benzeri emirlerden farklı algılanmasında sakalın İslâm coğrafyasındaki toplumsal anlamının etkisi büyüktür (Gumârî, ty.: 56). Sakal öteden beri bilgelik, saygınlık, heybet ve vakar gibi olumlu niteliklerin işareti olarak düşünülmüştür (Yalçın, 2009: XXXVI/1). Nitekim İmam Gazzâlî, yaşadığı dönemdeki sakal ile ilgili toplumsal algıdan bahsederken, sakalının hürmet gördüğünü, âlim nazarıyla kendisine bakıldığını ve sözünün dinlendiğini söylemiştir (ty.: I/144). Aynı şekilde bazı dönemlerde, bir ceza

olarak suçlunun sakalının kesildiği ve bir bineğe bindirilip, insanlar arasında dolaştırıldığı nakledilmektedir (Kalyûbî, 1995: VI/206; İbn İsmail, 1985: 30).

1.1.2. Sakal Tıraşının Mekruh Olduğu Görüşü ve Dayanağı

Şâfîiler'in çoğunluğu ile bazı âlimler, sakal uzatmanın sünnet (Mâverdî, 1999: XIII/431), tıraş etmenin ise (tenzihen) mekruh olduğunu söylemişlerdir. Bu görüşü savunan fakihler, Hz. Peygamber'in sakal uzatmaya ilişkin söz konusu emirlerini tavsiye babından yorumlamışlardır (Kâdî İyâz, 1998: II/63; Gazzâlî, ty.: I/144; Nevevî, 1392h.: III/149; Kalyûbî, 1995: VI/206; Cezîrî, 2000: 400; Vizâratü'l-Evkâf ve's-Şüûni'l-İslâmiyye bi'l-Kuveyt, 2007: XXXV/226; Kardâvî, 1997: 86; İbn İsmail, 1985: 12; Cuhenî, 2014: 41).

Cumhuriyetin sakal tıraşının haram olduğuna yönelik görüşü desteklemek üzere zikrettiği ve yukarıda yer verdiğimiz yan argümanlar, bu fakihler tarafından sakal tıraşının mekruh olduğunu delillendirilmek üzere kullanılmıştır (Gazzâlî, ty.: I/144). Bunlar tek tek ele alınıp değerlendirildiği için burada tekrar ifade edilmeyecektir.

1.2. Sakal Uzatmanın Dinî Nitelikli Olmadığı Görüşü ve Dayanağı

Son dönemlerde bazı araştırmacıların yukarıda özetlediğimiz klasik dönem anlayışından farklı olarak sakal üzerindeki tasarrufu, dinî niteliği bulunmayan, kişisel tercihe bırakılmış bir mesele olarak değerlendirdikleri görülmektedir (Râzihî, 2004: 78). Örf eksenli bu yaklaşıma göre sakal uzatmak veya kesmek, insanların içinde yaşadıkları toplumun etkisine göre şekillenen ve şer'î hüküm gerektirmeyen bir konudur (Şeltût, 2001: 229; bk. Kardâvî, 1997: 86; Bardakoğlu, 2003: II/92; Dalyâ, 2012: VII/464). Bu görüşü tercih edenlerden bazılarının, Hz. Peygamber'e ittiba amacıyla sakal uzatmayı müstehâb gördüklerini de belirtmek gerekmektedir (Ebû Zehra, ty.: 35; bk. Yalçın, 2009: XXXVI/1).

Sakal üzerindeki tasarrufun toplumsal algıyla ilişkisi, inkâr edilemeyecek bir olgudur. Nitekim cahiliye dönemi Araplarında sakala yüklenen olumlu anlamdan dolayı müşrikler sakallarını uzatırlardı. O dönemde, sakal erkekliğin sembolü ve süsü olarak kabul edilir, sakala hakaret etmek affedilemeyecek bir aşağılama sayılırdı. Aynı şekilde sakalı tıraş etmek, sahibini küçülten, büyük bir hakaret olarak kabul edilirdi. Sakalı elle tutup yemin etmek, en güçlü yeminlerden sayılırdı. Bu sebeple Araplar sakallarına bakar ve onu kesmezlerdi (Cevâd, 2006: IV/609). Hicaz bölgesindeki bu toplumsal anlayışın ve Hz. Peygamber'in yönlendirmelerinin etkisiyle olacak ki, sahâbenin de sakallarını uzattığı ve gayri müslimlerden sakalsız birileriyle karşılaşınca onu yadırgadığı kaydedilmektedir (Râzihî, 2004: 54).

Cahiliye dönemi Hicaz'ında sakal uzatma davranışının örf haline gelmesi bir vakıa olmakla birlikte, Hz. Peygamber'in sakal ile ilgili uygulama ve teşviklerini örfî kaynaklı teşebbüs türünden değerlendirmek yanlış görünmektedir. Onun

283 / Hüseyin BAYSA

çevredeki farklı toplulukların etkisiyle müslümanların sakalı kısaltma veya tıraş etme ihtimalini göz önünde bulundurarak sakal uzatmayı ısrarla teklif etmiş olması, konunun örf üstü bir özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca sakal uzatmayı, fitratın yani insanın doğal yapısının gerektirdiği bir davranış olarak görmüş olması da örfün etkisinde kalarak böyle bir tercihte bulunmadığını ortaya koymaktadır. Fitri olarak nitelendirilen ve bu özelliği sebebiyle talep edilen bir şeyi, örfî karakterde bir davranış olarak değerlendirmek ise yanlış olur.

Öte yandan daha önce bahsi geçtiği üzere Hz. Peygamber cahiliye döneminde yaygın olan dövme, diş seyreltme vb. âdetlerden uzak durduğu gibi, bu tür uygulamaların terk edilmesi yönünde gerekli telkinlerde de bulunmuştur. Onun bu tutumundan, içinde yaşadığı toplumun kültürel unsurlarına sıkı sıkıya bağlı kalmadığı ve getirdiği ilahi mesaja aykırı olanları açıkça reddettiği anlaşılmaktadır. Bu durum da Hz. Peygamber'in sakal hakkındaki uygulama ve yönlendirmelerini örf sâiki ile açıklamanın doğru olmadığını göstermektedir. Buna göre sakal uzatmayı, toplumsal bir tercih veya bireyin seçimine bırakılmış ve dinî niteliği olmayan bir mesele gibi görmek isabetli değildir.

2. BIYIK KISALTMANIN HÜKMÜNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Bıyığın üzerinde tasarrufta bulunmanın hükmü hakkında da iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan birinci, bıyığı kısaltmanın sünnet/müstehâb olduğu yönünde olup, fukahanın kahir ekseriyeti tarafından benimsenen görüştür. İkincisi ise son dönemlerde dile getirilen ve bıyığı uzatma, kısaltma veya tıraş etmeyi kişisel tercihe bırakılmış bir konu olarak değerlendiren görüştür.

2.1. Bıyığı Kısaltmanın Dinî Nitelikli Olduğu Görüşü ve Dayanakları

Hadis kaynaklarında bıyığa yönelik tasarruf hakkında birtakım rivayetler bulunmaktadır. Sakalın uzatılması konusu işlenirken bahsi geçtiği gibi ilgili rivayetlerde bıyığı kısaltmanın fitrattan sayıldığı (Müslim, "Tahâret", 56; Nesâî, "Zînet", 1; Tirmizî, "Edeb", 14) ve gayri müslimlerden farklı olarak bıyığı kısaltmanın emredildiği (Buhârî, "Libâs", 62; Müslim, "Tahâret", 54) görülmektedir. Hadislerdeki bu talep doğrultusunda bıyığı kırpmanın güzel bir davranış olduğu hususunda fukaha görüş birliğine varmıştır (İbn Hazm, ty.: 157). Bıyık üzerinde bu şekilde tasarrufta bulunmanın hükmü konusunda ise Zâhirîler, rivayetlerdeki emir kipini gerekçe göstererek bıyık kısaltmanın farz olduğunu söylemişlerdir (İbn Hazm, ty.: I/423). Buna karşılık fukahanın neredeyse tamamı bıyığı kısaltmayı müstehâb/sünnet olarak telakki etmiştir (İbn Nuceym, ty.: III/12; Adevi, 1994: II/442; Mevsilî, 1937: IV/167; Mâverdi, 1999: XIII/431; Nevevî, 1392h.: III/149; Şirbînî, 1994: VI/144; Buhûtî, ty.: I/75). Nitekim bazı eserlerde bu yönde icmânın gerçekleştiği de ifade edilmiştir (Şevkânî, 2004: 82; İbn Âbidîn,

1992, VI/407; Zühaylî, ty.: I/461). Çok az sayıda alim ise “Bıyığından almayan/kesmeyen bizden değildir.” (Tirmizî, “Edeb”, 16; Nesâî, “Zînet”, 2) anlamındaki hadisi esas alarak bıyığı kesmenin vacip olduğunu ileri sürmüştür (İbn Hacer, 1379h.: X/337).

Bıyığın kırpılması ile ilgili rivayetlerde daha çok, “kısaltmak” anlamına gelen *قَصَّ* “kass” kelimesi geçtiği gibi “kökünden kazıyın” anlamına gelen *انْهَكُوا* “inhekû”, *أَحْفُوا* “ahfû” ve *جُرُوا* “cuzzû” kelimeleri de kullanılmıştır (Buhârî, “Libâs”, 61, 63; Müslim, “Tahâret”, 52-5). Ayrıca Abdullah b. Ömer’in bıyığını cildinin beyazlığı görünecek şekilde kısalttığı nakledilmiştir (Buhârî, “Libâs”, 61).

Hanbelîler başta olmak üzere bazı bilginler bu rivayetlere dayanarak bıyığı iyice kısaltmanın/kazımanın talep edildiğini söylemişlerdir (Kâdî İyâz, 1998: II/64; İbn Battâl, 2003: IX/145; İbn Hacer, 1379h.: X/347; Şevkânî, 2004: 87; Buhûtî, ty.: I/75). İlk dönem Hanefî imamları tarafından da benimsenen bu görüş, mezhebin sonraki dönem müctehidlerine itibar görmemiş ve onlar, kazımayı ifade eden kelimelerin mübalağa için kullanıldığını, bıyığı bir miktar kırpılarak kısaltmanın sünnet olduğunu söylemişlerdir (İbn Hacer, 1379h.: X/347-350; İbn Nuceym, ty.: III/12; Mevsilî, 1937: IV/167; İbn Âbidîn, 1992, II/550; VI/407; Şevkânî, 2004: 86). Mâlikîler de bıyığı kısaltmayı sünnete uygun kabul etmişlerdir (Kâdî İyâz, 1998: II/62). Bu hususta İmam Mâlik’in bıyık kazımayı haram gördüğü, böyle yapan kişinin cezalandırılması gerektiğini belirttiği de nakledilmiştir (Kâdî İyâz, 1998: II/64; İbn Battâl, 2003: IX/144; Nefrâvî, 1995: II/305; Kurtubî, 1964: II/104). Şâfiî alimleri dudağın üst kısmı görünecek şekilde bıyığı kısaltmanın (Nevevî, 1392h.: III/151; Şirbînî, 1994: VI/144), bazı Mâlikîler ise bıyığı üstten kısaltıp, dudağın üst kısmını tıraş etmenin sünnet olduğunu söylemişlerdir (Adevî, 1994: II/443; Nefrâvî, 1995: II/305). Bir kısım fukaha ise bıyığı kısaltma ile tıraş etme tarzları arasında serbestiyet tanıdığını düşünmüşlerdir (Kâdî İyâz, 1998: II/64; Nevevî, 1392h.: III/151; İbn Hacer, 1379h.: X/347; Şevkânî, 2004: 86; Hattâb es-Sübkî, 1353h.: I/185).

Bıyığın sakalla birleşen taraflarının kırpılması konusunda ise iki farklı görüşün ortaya çıktığı görülmektedir. Bu konudaki görüş farklılığı, bu kısmın bıyıktan mı yoksa sakaldan mı sayılacağı meselesinden kaynaklanmaktadır. Bıyıktan sayan alimler, buraların bıyıkla beraber kısaltılmasını gerektiğini söylemişlerdir* (İbn Hacer, 1379h.: X/346). Bıyığın her iki yanını sakaldan sayanlar ise buraları kısaltmayı uygun görmemişlerdir (Şirbînî, 1994: VI/144; Nefrâvî, 1995: II/306; Hattâb es-Sübkî, 1353h.: II/215). Yeme içmede kolaylığın sağlanması ve daha estetik olması açısından bıyığın her iki tarafını kısaltmanın daha uygun olacağını söyleyenler de olmuştur (Adevî, 1994: II/443).

* Abdullah b. Ömer’in sakal ile bıyık arasındaki yerleri bıyık gibi kazıdığı nakledilmektedir Kastalânî, 1323h.: VIII/461.

2.2. Bıyığı Kısaltmanın Dinî Nitelikli Olmadığı Görüşü ve Dayanakları

Bu görüşe göre Hz. Peygamber içinde yaşadığı toplumun örfüne uygun olarak bıyığını kısaltmış olup, bu konudaki tasarrufun dinî bir hükmü bulunmamaktadır (bk. Bardakoğlu, 2003: II/92; Yalçın, 2009: XXXVI/1).

Cahiliye döneminde Arapların bıyığı kırpma ve kazımayı bir âdet olarak benimsediği hususu, tarihi bir gerçekliktir (Cevâd Ali, 2006: IV/610). Ancak o dönemde Arapların bu yönde bir uygulamaya sahip olmaları, bıyık hakkında şer'î hükmün oluşmasını engelleyen bir durum değildir. Hz. Peygamber'in bu konudaki tutumu, meselenin örfilikten öte bir boyutunun olduğunu göstermektedir. Yukarıda da bahsi geçtiği gibi Hz. Peygamber'in bıyığı kısaltmayı fitrattan sayması (Buhârî, "Libâs", 61; Müslim, "Tahâret", 56; Nesâî, "Zînet", 1), bıyığından düzenli bir şekilde kırpmış olması ve Hz. İbrahim'in de böyle yaptığını söylemesi (Tirmizî, "Edeb", 16), konunun dönemin örfü ile açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde onun müslümanları müşriklerden (Buhârî, "Libâs", 62; Müslim, "Tahâret", 54) ve mecusîlerden farklı olarak bıyığı kısaltmaya teşvik etmiş olması (Müslim, "Tahâret", 55) ve bıyığı uzamış birisinin bıyığını, altına bir misvak koyarak kesmesi veya bu şekilde kesmek istediğini belirtmiş olması (Ebû Dâvûd, "Tahâret", 73; Hattâb es-Sübkî, 1353h.: II/216), bu yöndeki hassasiyetini açıkça göstermektedir. Bütün bunlardan, bıyık üzerinde tasarrufta bulunmayı dinî hükümden yoksun bir konu olarak değerlendirmenin yanlış olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Kur'an-ı Kerim'de sakal ve bıyığın hükmüne dair herhangi bir ayet yer almamaktadır. Hadis kaynaklarında ise bunlar üzerinde gerçekleştirilecek tasarrufa yönelik emredici rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerde sakalı uzatmanın, bıyığı ise kısaltmanın talep edildiği ve böyle yapmanın fitrata uygunlukla bağdaştırılıp, mecusîlere muhalefetle ilişkilendirildiği görülmektedir. Fukaha söz konusu hadisleri esas alarak sakal uzatmayı farz ve sünnet olmak üzere iki farklı hükümle nitelmiştir. Cumhur hadislerdeki emredici ifadelerin vücûbiyet bildirdiğini düşünerek sakalı uzatmanın farz, tıraş etmenin ise haram olduğuna hükmetmiştir. Şâfiî mezhebi âlimlerinin çoğunluğu ise sakalı uzatmayı emreden lafızları teşvik edici ifadeler olarak yorumlayıp sakal uzatmanın sünnet, kesmenin mekruh olduğunu belirtmişlerdir. Bu nasslar ve görüşler üzerinde yaptığımız değerlendirme neticesinde, Hz. Peygamber'in insan fitratı açısından gerekli bir davranış olarak gördüğü için sakalın uzatılmasını ısrarla talep ettiği anlaşılmıştır. Sakalı uzatma ile ilgili rivayetlerde geçen "mecusîlere muhalefet etme" kaydının ise sakalı uzatma konusunda zıt örnekle konuyu tavzih babından olduğu kanaatine varılmıştır.

Sakalla ilgili rivayetlerde bıyık üzerinde gerçekleştirilmesi talep edilen tasarruf hakkında da bilgi verilmiştir. Söz konusu hadislerde bıyığı kısaltmanın

fitrata uygun olduğu bildirilmiş ve gayri müslimlerden farklı olarak bıyığı kırmak emredilmiştir. Bıyığı kısaltmanın farz olduğunu söyleyen Zâhirîler'in görüşü bir kenara bırakılırsa fukahanın kahir ekseriyetinin bıyığı kısaltmayı müstehâb saydığı görülmektedir. Aynı gerekçelerle talep edildiği halde cumhurun bıyığa sakaldan farklı bir hükmü uygun görmüş olması dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber'in sakal ve bıyığa yönelik bir tasarruf şeklini ısrarla talep etmesinden ve öyle yapmayı fitrî olarak nitelemesinden, konunun toplumsal uygulamaya veya bireysel zevke terkedilmiş bir mesele olmadığı anlaşılmaktadır. Tüm bu değerlendirmeler neticesinde sakalı uzatmanın, bıyığı ise kısaltmanın güçlü bir sünnet olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- ABDÜLAZİZ** el-Buhârî, Alâüddîn b. Ahmed b. Muhammed. (ty.). *Keşfü'l-esrâr fi şerhi Usûli'l-Pezdevî*. by.: Dâru'l-kitâbi'l-İslâmî.
- ADEVÎ**, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Mükrim. (1994). *Hâşiyetü'l-Adevî 'alâ Şerhi Kifâyeti't-Tâlibi'r-Rabbânî*. Beyrut: Dâru'l-fikr.
- AHMED** b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî. (1995). *el-Müsned*. Kahire: Dâru'l-Hadîs.
- APAYDIN**, H. Yunus. (2006). "Nehiy". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. by.: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- AYNÎ**, Ebû Muhammed Muhammed b. Ahmed b. Musa Bedruddîn. (2000). *el-Binâye şerhu'l-Hidâye*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- BARDAKOĞLU**, Ali. (2003). "Haramlar ve Helaller", *İlmihal II*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- BUHÂRÎ**, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm. (1987). *el-Câmi'u's-sahîh*. Beyrut: Dâru İbni Kesîr.
- BUHÛTÎ**, Mansur b. Yunus b. Salahiddîn. (ty.). *Keşşâfü'l-kınâ'an metni'l-İknâ'*. by.: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- CEVÂD**, Ali. (2006). *el-Mufasssâl fi târihi'l-Arab kable'l-İslâm*. by.: Avend-i Daniş.
- CEZİRÎ**, Abdurrahman. (2010). *el-Fikhü ala'l-mezâhibi'l-erba'a*, Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- CUHENÎ**, Abdülaziz Uvayde Hamîd. (2014). "Ahkâmü't-tezyîn ve't-tecmîl ve davâbituhümâ fi'l-fikhi'l-İslâmî", Doktora tezi. *el-Medîne Uluslararası Üniversitesi, İslamî İlimler Fak.* Malezya.

- DALYÂ**, Muhammed İbrâhîm. (2012). “el-Fehmü'l-hâtiü li ehâdîsi i'fâi'l-lihye”, *Mevsûa'tü beyâni'l-İslâm (er-Red 'ale'l-iftirâât ve's-şübûhât el-kismü's-sâlis: es-sünnetü'n-nebevîyye)*. Kahire: Dâru nehdati Mısır.
- EBÛ DÂVÛD**, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. (2009). *es-Sünen*. by.: Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye.
- EBÛ ZEHRÂ**, Muhammed. (ty.). *Usûlü'l-fikh*. Kahire: Dâru'l-fikri'l-Arabî.
- EŞKAR**, Ömer Süleymân. (1991). *Selâsü şe'âir*. Amman: Dâru'n-nefâis.
- GAZZÂLÎ**, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed. (ty.). *İhyâü ulûmi'd-dîn*. Beyrut: Dâru'l-ma'rife.
- GUMÂRÎ**, Abdülazîz b. Sıddîk. (ty.). *İfâdetü zevi'l-efhâm bi enne halka'l-lihyeti mekrûhun ve leyse bi harâm*. by.: Dâru'l-âsâri'l-İslâmiyye.
- HASKEFÎ**, Alâüddîn Muhammed b. Alî. (2002). *ed-Durru'l-muhtâr şerhu Tenvîri'l-Ebsâr*. By.: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- HATTÂB** es-Sübkî, Mahmûd Muhammed Hattâb. (1353h.). *el-Menhelü'l-'azbi'l-mevrûd*. Kahire: Matba'atü'l-istikâme.
- HİN**, Mustafa, Mustafa Buğa, Ali Şirbicî. (1992). *el-Fikhü'l-menhecî 'alâ mezhebi'l-İmâmi's-Şâfiî*. Dimaşk: Dâru'l-kalem.
- İBN ÂBİDÎN**, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdilazîz. (1992). *Reddü'l-muhtâr 'alâ Dürri'l-Muhtâr*. Beyrut: Dâru'l-fikr,
- İBN BATTÂL**, Ebü'l-Hasen Alî b. Halef b. Abdilmelik el-Bekrî el-Kurtubî. (2003). *Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Riyad: Mektebetü'r-rüşd.
- İBN HACER** el-Heytemî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed. (1987). *ez-Zevâcir 'an iktirâfi'l-kebâir*. by.: Dâru'l-fikr.
- İBN HACER**, Ahmed b. Alî el-Askalânî. (1379h.). *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru'l-ma'rife.
- İBN HAZM**, Ebü Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd el-Endelüsî el-Kurtubî. (ty.). *el-Muhallâ bi'l-âsâr*. Beyrut: Dâru'l-fikr.
- ..... (ty.). *Merâtibü'l-icmâ'*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- İBN HİBBÂN**, Muhammed b. Ahmed ed-Dârimî. (1988). *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbni Hibbân*. Beyrut: Müessesetü'r-risâle.

- İBN İSMÂİL**, Muhammed b. Ahmed. (1985). *Edilletü tahrîmi halki'l-lihye*. Kuveyt: Mektebetü dâri'l-erkâm.
- İBN NÜCEYM**, Zeynüddîn b. İbrahim b. Muhammed el-Misrî. (ty.). *el-Behru'r-râik şerhu Kenzi'd-Dekâik*. by.: Dâru'l-kitâbi'l-İslâmî.
- İBN TEYMİYYE**, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm el-Harrânî. (1987). *el-Fetâva'l-Kübrâ*. by.: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.
- İBN U'VÂYİŞE**, Huseyn b. Avde. (1429h.). *el-Mevsû'atü'l-fikhiyyetü'l-müeyyessere fi'fikhi'l-kitâb ve's-sünneti'l-mutahhara*. Umman: el-Mektebetü'l-İslâmîyye.
- İBNÜ'S-SÜBKÎ**, Ebü Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî. (1971). *Cem'u'l-cevâmi' fi usûli'l-fikh*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.
- KÂDÎ İYÂZ**, Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. (1998). *İkmâlû'l-mu'lim bi fevâdi Müslim*. Mısır: Dâru'l-vefâ.
- KALYÛBÎ**, Ahmed Selâme. (1995). *Hâşiyetü Kalyûbî*. Beyrut: Dâru'l-fikr.
- KARDÂVÎ**, Yusuf. (1997). *el-Halâl ve'l-harâm fi'l-İslâm*. Kahire: Mektebetü vehbe.
- KÂSÂNÎ**, Ebü Bekir b. Mes'ûd Alâüddîn. (1986). *Bedâiu's-sanâi' fi tertîbi's-Şerâi'*. by.: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.
- KASTALÂNÎ**, Ahmed b. Muhammed b. Ebi Bekr. (1323h.). *İrşâdü's-sârî li şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Mısır: Matbaa'tü'l-kübrâ el-emîriyye.
- KURTUBÎ**, Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed. (1964). *el-Câmiu' li ahkâmi'l-Kur'ân*. Kahire: Dâru'l-kütübi'l-Mısriyye.
- MÂVERDÎ**, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed. (1999). *el-Hâvi'l-kebîr fi'l-fikhi mezhebi'l-İmâmi's-Şâfiî*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.
- MEVSİLÎ**, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd Mecdüddîn Ebü'l-Fadl. (1937). *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr*. Kahire: Matba'atü'l-Halebî.
- MİRAS**, Kâmil. (1984). *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı ve Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- MÜSLİM**, Ebü'l-Hüseyn b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. (ty.). *es-Sahîh*. Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî.

289 / Hüseyin BAYSA

NEFRÂVÎ, Ahmed b. Gânim b. Salim Şihâbiddin el-Ezherî. (1995). *el-Fevâkihü 'd-devânî 'alâ risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayravânî*. by.: Dâru'l-fikr.

NESÂÎ, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. (1991). *es-Sünenü'l-kübrâ*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.

NEVEVÎ, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. (1392h.). *el-Minhâc şerhu Sahîhi Müslim*. Beyrut: Dâru'ihyâi't-türâsi'l-Arabî.

ÖZERVARLI, M. Sait. (2010). “Şiâr”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. by.: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

RÂZİHÎ, Alî b. Ahmed b. Hasan. (2004). *el-Câmi'u fî ahkâmi'l-lihye*. Kahire: Dâru'l-âsâr.

SELTÛT, Mahmûd. (2001). *el-Fetâvâ*. Kahire: Dâru's-şurûk.

ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali b. Muhammed. (2004). *Neylü'l-evtâr şerhu Münteka'l-Ahbâr*. Lübnan: Beytü'l-efkâri'd-düvelîyye.

ŞİRBÂNÎ, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb. (1994). *Mugni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti meânî elfâzi'l-Minhâc*. by.: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.

TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. (1998). *el-Câmi'u'l-kebîr*. Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî.

TÜVEYCRÎ, Muhammed b. İbrahim b. Abdillâh. (2009). *Mevsû'atü'l-fikhi'l-İslâmî*. by.: Beytü'l-efkâri'd-düvelîyye.

Vizâratü'l-Evkâf ve's-Şüûni'l-İslâmîyye bi'l-Kuveyt. (2007). “Lihye”, *el-Mevsû'atü'l-fikhiyyetü'l-Kuveytiyye*. Kuveyt.

YALÇIN, İsmail. (2009). “Sakal”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. by.: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

YILDIRIM, Celâl. (1986). *Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri*. Konya: Uysal Kitabevi.

ZEYLAÎ, Osman b. Ali b. Muhaccin Fahrüddîn. (1313h.). *Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzi'd-Dekâik*. Kahire: Matba'atü'l-kübrâ el-emîriyye.

ZÜHAYLÎ, Vehbe b. Mustafa. (ty.). *el-Fikhü'l-İslâmî ve edilletühü*, Dımaşk: Dâru'l-fikr.

